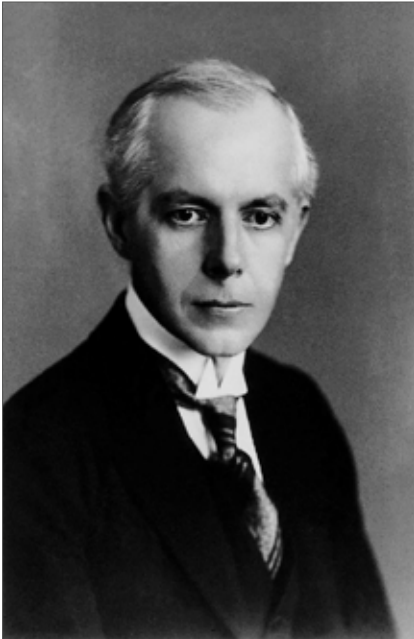


Tóth László



Bartók és a népzene

Bartók és a népzene címmel tartottunk hangversenyt 2018. január 21-én a Lendvai Színház- és Hangversenyteremben, majd másnap Zalaegerszegen, a Városi Hangverseny- és Kiállítóteremben. Mindkét koncert a magyar kultúra napja alkalmából került megrendezésre. Az előadásokon közreműködött Bognár Szilvia népdalénekes, Szokolay Dongó Balázs fúvós hangszereken, Vizeli Balázs hegedűn, Jobbágy Bence cimbalmon, a Zala zenekar, valamint jómagam zongorán. Bartók Béla az a magyar zeneszerző, aki egyértelműen a legnagyobbak közé tartozik, akinek a neve a világ minden pontján Bach, Haydn, Mozart, Beethoven, Chopin, Liszt után következik. Mégis úgy gondoltuk, a magyar kultúra napján érdemes felidézni egy részletet abból a levélből, amelyet Bartók az édesanyjának írt 1903. szeptember 8-án: „Én részemről egész életemben minden téren, mindenkor és minden módon egy célt fogok szolgálni: a magyar nemzet és a magyar haza javát.”¹

A koncertek programjának összeállítására kétféle elképzelésünk volt. Lehetőségünk lett volna csupán egymás után autentikus népzene, illetve Bartók eredeti zongoraműveit játszani. Ebben az esetben mindegy lett volna, hogy a népzene melyik tájegységről származik, illetve, hogy utána Bartók mely zongoraműve szól. A kettő rendkívüli módon erősítette volna egymást – erre már számos példát hallhattunk más előadóktól –, hiszen Bartók legeredetibb műveinek a mélyén is ott van a népies íz, a parasztzene magva. Természetesen a népzeneszek és magam is legjobb tudásunk szerint, kompromisszumok nélkül adhattuk volna elő a műveket, de egy másik utat választottunk. Ebben elsősorban Bartók népdalfeldolgozásai csendültek fel, úgy, hogy az azokhoz szorosan kapcsolódó autentikus népzene közvetlenül mellé helyeztük, vagy esetenként a kettőt együtt adtuk elő. Itt azonban zongoristaként úgy éreztem, alkalmazkodnom kell a népzeneszek elképéléseihez. A mai klasszikus zongorázás alapköve az alázat, amivel megtiszteljük a zeneszerzőket, saját magunkat háttérbe szorítjuk, és megpróbáljuk a szerzők szándékát minél jobban megfejteni, kikutatni. Bartók nagyon sok mindent beírt a kottába arról, hogyan képzeli műveinek előadását. A tempókat a metronómjelzéseken kívül sokszor úgy is feltüntette, hogy a művét pontosan hány másodperc alatt kell előadni. A hangsúlyokra, az akcentusokra, az artikulációra sokféle jelzést használt, hogy minél pontosabb instrukciókat tudjon adni az előadóknak művei tolmácsolásához. Ezeket az előadói utasításokat sokszor háttérbe kellett szorítani, annak érdekében, hogy Bognár

1 (Édesanyjának; Gmunden, 1903. szept. 8.) DemLev I. 43-44. l.

Szilvi természetesen tudja énekelni, Szokolay Dongó Balázs pedig ösztönösen tudja játszani a dallamokat Bartók zongoradarabjaihoz.

Bartók megpróbálta a lehető legjobban lejegyezni a hallott dallamokat, e téren sokkal precízebb volt, mint pályatársai, zseniálisat alkotott. De a parasztzene egy máig élő művészet, hogy Bartókot idézzem: „Ép oly természeti tünemény, mint pl. az állat- vagy növényvilág különféle megnyilvánuló formái”². Ennek következtében díszítései, tempói folyton változnak. Mindemellett pedig a zongora kopogós hangja soha nem lesz olyan plasztikus, mint az énekhang. Főiskolai tanárain talán ráncolnák a homlokukat az előadás hallatán, mert nem volt tökéletesen kottahű, valószínű azonban, hogy olyan felépítésű előadást hoztunk létre, amiről Bartók a maga korában nem is álmodhatott. A népdalok gyűjtéséről ugyanis a következőket írta: „Ha régebbi dallamokat akartunk megszerezni, esetleg több évszázados dallamokat, öregemberekhez, főleg öregasszonyokhoz kellett fordulnunk; ezeket viszont nehéz volt rávenni az éneklésre. Szégyellték, hogy idegen urak előtt énekeljenek, féltek attól, hogy a falubeliek kigúnyolják, kinevetik őket... Azon kellett igyekeznünk, hogy megnyerjük a parasztok barátságát és bizalmát.”³ Az teljességgel elképzelhetetlen volt, hogy ezek az emberek bemenjenek a városokba és ott hangversenytermekben mutassák be tudásukat. Ezt ma megteszik azok a nagyszerű muzsikuskok, akik ezt a parasztszenét a legmagasabb szinten művelik. Bartók korában a hangfelvétel sem juthatott el tömegekhez, hiszen a fonográfhengereket csupán néhányszor lehetett lejátszani, a sokszorosítás pedig egyáltalán nem volt megoldott. Így a népzene megismertetésének a legjobb módja az volt, ha Bartók átiratokat, feldolgozásokat készített, törekedve arra, hogy: „Akár énekkarra, akár zongorára dolgozzunk, a kíséret mindig csak az elvesztett mezőt és falut igyekezze pótolni.”⁴ A hitelesség nagyon fontos szempont volt.

Aki a koncertünket meghallgatta, semmiképpen se gondolja, hogy teljes képet kapott Bartók

2 (A magyar népdal, 1924) BÖI. 9. 103-104. l.

3 (Magyar népzene és új magyar zene, 1928.) BÖI. 68, 750-751. l.

4 (A „Magyar népdalok” előszava, 1906) Kodály I. 9-10. l.

Béláról. Noha utolsó műsorszámként felcsendült az Allegro Barbaro (amely nem konkrét népdalfeldolgozás), csupán egy kis szeletét kapta a hallgatóság Bartók művészetének. Az ő rendkívül sokoldalú munkásságára ugyanis a népzene kívül hatást gyakorolt számos zeneszerző, például Richard Strauss, Liszt, Debussy, Stravinsky, de művésze kölcsönhatásba került a kortárs magyar irodalommal, elsősorban József Attila és Balázs Béla költészetével, és sorolhatnám mindazt, amiből még ihletet merített.

A koncertekre való felkészülés nagyon sok örömet adott, a próbák a Bartók-emlékházban zajlottak, a zenéből pedig – bár tartalmilag más közvetítenek – belülről mégis sugárzik az az érzelmvilág, amit Bartók a következőképpen fogalmazott meg: „...elmondhatom, hogy ezen a téren kifejtett fáradtságos munkánk nagyobb örömet szerzett minden másnál. Életem legboldogabb napjai azok voltak, melyeket falvakban parasztok közt töltöttem...”⁵



A képek Zalaegerszegen a Városi Hangverseny -és Kiállítóteremben tartott hangversenyen készültek 2018. január 22-én.

5 (Magyar népzene és új magyar zene, 1928.) BÖI. 68, 750-751.